

PM Rotel IX (Dnr KS 2019/487)

Delrapport från Institutet för språk och folkminnets om Språkcentrum för nationella minoritetsspråk

Remiss från Kulturdepartementet

Remisstid 1 juli 2019

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Föredragande borgarrådet Katarina Luhr anför följande.

Ärendet

De nationella minoritetsspråken är hotade och att Europarådet har framfört kritik rörande Sveriges bristande implementering av konventions-åtagandena om nationella minoritetsrättigheter. Flertalet utredningar har under de senaste åren framhållit att om inte nödvändiga insatser vidtas för att bryta den negativa utvecklingen med språkbytesprocessen kommer minoritetsspråken att upphöra existera som levande språk (SOU 2005:46, SOU 2006:19, SOU 2017:60, SOU 2017:88). Detta skulle innebära att stora delar av identiteten hos minoriteterna, men också väsentliga kulturella värden och kulturarv riskerar att gå förlorade för kommande generationer.

Mot denna bakgrund beslutade Regeringen i juni 2018 att ge Institutet för språk och folkminnen i uppdrag att utreda formerna för hur språkcentrum för finska och meänkieli kan organiseras. I uppdraget ingick också att utreda förutsättningarna för motsvarande funktioner för jiddisch och romani chib.

Institutet för språk och folkminnen har på regeringens uppdrag tagit fram ett förslag på hur ett språkcentrum för nationella minoritetsspråken finska och meänkieli kan inrättas. Språkcentrum föreslås bedrivas inom myndigheten Institutet för språk och folkminnen. Övergripande arbetsuppgiften för ett språkcentrum föreslås vara att aktivt främja och stimulera ökad användning av finska och meänkieli i samhället, bistå med kunskap och utveckla metoder för att stärka minoriteternas förutsättningar att bruka och återta språket.

Förslaget kan bidra till att stärka de nationella minoritetsspråken ställning och därmed förutsättningarna för att Sverige lever upp till de mänskliga rättigheterna. Det är även angeläget att motsvarande funktioner för språkbevarande insatser inrättas för minoritetsspråken jiddisch och romani chib.

Förslaget har ingen påverkan på det kommunala självstyret eller stadens organisation och ekonomi. Förslaget kan på sikt stärka stadens förutsättningar att erbjuda modersmålsundervisning.

Kulturdepartementet har remitterat Institutet för språk och folkminnets delrapport Språkcentrum för de nationella minoriteters språk till Stockholms stad för yttrande.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, kulturnämnden, utbildningsnämnden, äldrenämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd och Södermalms stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontoret är positiv till förslaget att det inrättas ett språkcentrum för finska och meänkieli och anser att det är angeläget att det inrättas motsvarande funktioner för de andra nationella minoritetsspråken jiddisch och romani chib.

Kulturnämnden ställer sig positivt till förslaget och betonar vikten att språkcentrumens uppdrag innehåller en samordningsroll, för att bland annat kunna stödja biblioteken i sitt arbete med språkrevitaliseringen och stärka samverkan med andra aktörer. Vidare efterlyser nämnden en beskrivning av hur språkcentrumen skulle kunna bidra till att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken.

Utbildningsnämnden tillstryker förslaget och ställer sig positivt till att barn och unga särskilt prioriteras.

Äldrenämnden ställer sig positivt till utredningens förslag då det finns behov av revitaliserande åtgärder för de nationella minoritetsspråken. Vidare anser nämnden att språkcentrumens föreslagna uppdrag om att stödja offentliga aktörers arbete är särskilt angeläget.

Farsta stadsdelsnämnd ser positivt på förslagen och bedömer att språkcentrumen kan vara ett stöd till kommunen i sitt uppdrag som förvaltningsområde och bidra till att stärka arbetet med de nationella minoritetsspråken.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd ser i huvudsak positivt på förslaget.

Södermalms stadsdelsnämnd ser positivt till inrättandet av språkcentrum och anser att det ökar möjligheten för de nationella minoritetsspråk att förbli levande och utvecklas.

Mina synpunkter

Stockholms stad ingår i förvaltningsområde för finska sedan 2010, och sedan februari 2019 för samiska och meänkieli. Vi arbetar med att utveckla våra verksamheter för att säkerställa de nationella minoriteternas rättigheter, utifrån minoritetslagstiftningen och stadens riktlinjer för de nationella minoriteternas rättigheter som antogs 2018. I detta arbete är frågan om språket, som uttryck för kulturell identitet och nyckel till ett kulturarv, central. Att säkerställa de nationella minoriteternas rätt till få tillgång till, utöva och utveckla att behålla sitt språk och sin kulturella identitet handlar på kommunal nivå om att bland annat kunna erbjuda förskola, äldreomsorg och modersmålsundervisning på de nationella minoritetsspråken.

Därför välkomnar jag Institutet för språk och folkminnets förslag om att inrätta språkcentrum för finska och meänkieli, och anser att dessa kommer att bidra till att stärka minoriteternas förutsättningar att behålla och utveckla sina språk. Dessa centra kan även bli ett viktigt stöd för kommunens arbete med att säkerställa de nationella minoriteternas rättigheter, exempelvis genom kompetensförsörjning samt kompetensutveckling för modersmåls lärare, men även genom att stärka samverkan med andra aktörer.

Jag anser att det är särskilt positivt med fokus på barn och unga i rapportens förslag. Att stärka deras rätt till sin kultur, sitt språk och sitt kulturarv, och säkerställa

att de har tillgång till en undervisning av god kvalitet är viktigt för att nationella minoritetsspråken förbli levande språk. Där vill jag också lyfta att är det viktigt att främja utgivningen av litteratur på de nationella minoritetsspråken, i synnerhet för barn och unga, men även för övriga åldersgrupper. Då jiddisch och romska är så kallade icke territoriella nationella språk i Sverige, som inte anses talas inom ett visst område utan i hela landet, har de inte heller förvaltningsområden och därmed inte lika starka förutsättningar som finska, meänkieli och samiska. Därför anser jag att det är angeläget att förutsättningar för att inrätta språkcentrum för jiddisch samt för det romska språket och dess varieteter utreds under 2019. Om de föreslagna språkcentrumen etableras ser vi i Stockholms stad gärna ett samarbete.

I övrigt hänvisar jag till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Stockholm den 5 juni 2019

KATARINA LUHR

Bilaga

Remiss – Institutet för språk och folkminnets rapport Språkcentrum för nationella minoritetsspråk

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarrådet Clara Lindblom (V) enligt följande.

Vi instämmer givetvis i värdet av att inrätta de språkcentrum som lyfts i ärendet, såväl de som föreslås verkställas som de som föreslås utredas. Vi vill dock åter understryka det olyckliga i att staden samtidigt radikalt minskar det Internationella Bibliotekets resurser och utrymme i Stockholms stad.

Den statliga utredningen kring en nationell biblioteksstrategi lägger stor vikt vid ett fortsatt och eventuellt stärkt statligt ansvar för bibliotekens mångspråkiga uppdrag. Tillgången och tillgängligheten till litteratur på de språk som dessa språkcentrum ska stödja kommer att försämrats i och med den omorganisation av Internationella Biblioteket som nu genomförs ganska brutalt – på tvärs mot både den statliga utredningen som mot intentionerna med dessa språkcentrum.

Internationella Biblioteket är en viktig och central mötesplats där litteratur från hela världen finns samlat och lockar besökare från hela staden. Många låntagare med synsvårigheter har även uttryckt sin oro kring att talboksavdelningen kommer att behöva minskas.

Sammantaget minskar staden tillgången till litteratur och till kompetens inom andra språk samtidigt som man välkomnar utveckling av språkcentrum för minoritetsspråk. Vi beklagar detta.

Kommunstyrelsen

Särskilt uttalande gjordes av Clara Lindblom och Rashid Mohammed (båda V) med hänvisning till Vänsterpartiets särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Regeringen beslutade i juni 2018 att ge Institutet för språk och folkminnen i uppdrag att utreda formerna för hur språkcentrum för finska och meänkieli kan organiseras. I uppdraget ingick också att utreda förutsättningarna för motsvarande funktioner för jiddisch och romani chib. Uppdraget ska förstås mot bakgrund av att de nationella minoritetsspråken är hotade och att Europarådet har framfört kritik rörande Sveriges bristande implementering av konventions-åtagandena om nationella minoritetsrättigheter. Flertalet utredningar har under de senaste åren framhållit att utan insatser upphör minoritetsspråken att existera som levande språk och med språken upphör stora delar av identiteten hos minoriteterna. Därutöver framhålls att stora kulturella värden och kulturarv går förlorade för kommande generationer om inte nödvändiga insatser vidtas för att bryta den negativa utvecklingen med språkbytesprocessen (SOU 2005:46, SOU 2006:19, SOU 2017:60, SOU 2017:88).

Utredningens förslag

Institutet för språk och folkminnen konstaterar att behovet av språkrevitaliseringsinsatser för de nationella minoritetsspråken är stort. Omfattande språkbytesprocess har minskat antalet språkbärare. Utan förstärkta insatser för att bevara och revitalisera minoritetsspråken riskerar de att på sikt försvinna som språk. Institutet föreslår att det inrättas ett språkcentrum för finska och meänkieli med Institutet för språk och folkminnen som huvudman. Språkcentrum för finska placeras i Uppsala då en majoritet av språkbärarna bor i eller i närheten av Mälardalen. Språkcentrum för meänkieli placeras på två orter, Kiruna och Övertorneå. Motivet till att verksamhet placeras i Kiruna är att det är en ort där en av de mer hotade varieteterna av meänkieli fortfarande har en kritisk massa av språkbärare. Placeringen i Övertorneå motiveras med att där finns en förhållandevis stor andel meänkielitalare. En styrgrupp med representanter från minoriteterna knyts till varje språkcentrum. Det övergripande uppdraget för språkcentrumet är att det ska tillgodose minoriteternas rätt att återta sitt eget språk. Det ska aktivt främja och stimulera ökad användning av finska och meänkieli i samhället, bistå med kunskap och utveckla metoder för att stärka minoriteternas förutsättningar att bruka och återta språket samt sprida kunskaper om revitalisering. Barn och unga ska särskilt prioriteras och utgå från minoritetens behov av revitaliseringsinsatser. Under våren och sommaren 2019 kommer institutet utreda förutsättningarna för att inrätta språkcentrum för jiddisch och romani chib.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, kulturnämnden, utbildningsnämnden, äldrenämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd och Södermalms stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 16 maj 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret är positivt till förslaget att det inrättas ett språkcentrum för finska och meänkieli. De nationella minoriteterna sverigefinnar och tornedalingar framhöll under samrådet att det är synnerligen angeläget att ett språkcentrum inrättas.

Det är väl belagt att som modell för språkrevitalisering har konceptet språkcentrum befunnits vara framgångsrikt, se utvärdering av Samiskt språkcentrums arbete i ett revitaliseringsperspektiv, SOU 2017:20, bilaga 2. Samiska språkcentrumet visar goda resultat och är en motor för samordning och samarbete, samt bidrar till att ta fram verktyg som leder till att det samiska språket fortlever och utvecklas.

Stadens arbete med nationella minoriteters rättigheter präglas av att tillsammans med minoriteterna finna arbetssätt som bidrar till att bevara och utveckla de nationella minoritetsspråken. Det innebär att frågor om språkbevarande insatser och andra identitetsstärkande insatser som bidrar till att revitalisera språken är viktiga utvecklingsområden. Stadsledningskontoret anser att ett språkcentrum för finska och meänkieli kan bidra till att stärka minoriteternas förutsättningar att behålla språken. Förslaget kan på så sätt gynna stadens arbete med att stärka språkens ställning och förutsättningar att erbjuda modersmålsundervisning på de nationella minoritetsspråken.

Stadsledningskontoret anser att det är angeläget att det inrättas motsvarande funktioner för de andra nationella minoritetsspråken jiddisch och romani chib. Förslaget har ingen påverkan på det kommunala självstyret eller stadens organisation och ekonomi. Förslaget gynnar stadens arbete med att leva upp till de mänskliga rättigheterna.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 23 april 2019 att godkänna och överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 5 april 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen har tittat på utredningens förslag utifrån förvaltningens egen verksamhet och uppdrag. Detta yttrande avser därmed inte att kommentera den föreslagna institutionen utifrån ett ekonomiskt eller juridiskt perspektiv. Detta gäller till exempel den föreslagna budgeten.

De nationella minoriteternas rättigheter berör samtliga delar av kulturförvaltningens verksamhet såsom biblioteken, kulturstödet, kulturskolan och stadens egna kulturevenemang och museer. Bibliotekslagen föreskriver att biblioteken ska ägna de nationella minoriteterna särskild uppmärksamhet, bland annat genom att erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken. Strategiska satsningar på de nationella minoriteterna ingår som ett av förslagen i den nationella biblioteksstrategin, *Demokratins skattkammare*, som överlämnades till regeringen i mars 2019. Bland annat föreslås stöd till medieförsörjning och distribution av medier på de nationella minoritetsspråken.

Stockholms stadsbibliotek (SSB) ställer sig positivt till förslaget att inrätta språkcentrum för finska och meänkieli. SSB vill särskilt framhålla uppdraget att "stödja offentliga aktörers arbete och samverka med andra organisationer och aktörer inom området" som förekommer under båda förslagen. Om biblioteken ska kunna stödja språkrevitaliseringen utifrån gruppernas egna önskemål är det bra med en aktör som kan fungera samordnande, som

förmedlar önskemål, rekommenderar lämpliga insatser och kanske också kan sammanföra representanter för grupperna och biblioteket när kontakter saknas. I båda fallen talas det dessutom om behovet att särskilt uppmärksamma barn och unga vilket ligger i linje med SSB:s prioriteringar och stadens riktlinjer för de nationella minoriteternas rättigheter (2018).

Utgivningen av litteratur på de nationella minoritetsspråken är, undantaget finska, liten. Tillgången till medier på de nationella minoritetsspråken kan begränsas ytterligare av bristande språkkompetens på biblioteken – vilket påverkar möjligheten att göra urval – och av bristande utbud hos återförsäljare. För att biblioteken ska kunna arbeta läsfrämjande och därmed bidra till språkrevitalisering, framförallt för barn och unga, är tillgången till litteratur på språken väsentlig. SSB saknar en tydlig beskrivning av hur språkcentrum skulle kunna bidra till att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken. De tilltänkta språkcentrumens bäring på Stockholms stads kulturliv, bedöms inte som omedelbar eftersom de placeras i andra städer och orter. De skulle däremot kunna bli viktiga nätverksnoder i det centrala revitaliseringsarbetet och därmed indirekt ha påverkan även på Stockholms kulturliv. Dels genom att inspirera och stärka aktörer som vill genomföra program riktade mot nationella minoriteter i Stockholm, dels genom att synliggöra frågan för större aktörer från majoritetssamhället. Med tanke på att majoriteten av landets sverigefinnar bor i Mälardalen, bedöms ett språkcentrum i Uppsala ha särskilt goda förutsättningar att stärka det sverigefinska kulturlivet i Stockholm.

Kulturförvaltningen kan endast ta ställning till förslagen avseende finska och meänkieli, eftersom utredarens åtgärdsförslag för jiddisch och romani chib kommer först i Institutets slutrapport 1 oktober 2019. Vi bedömer dock att de senare minoritetsspråken kan vara i större behov av offentligt stöd än exempelvis det finska språket med tanke på att de är territoriellt obundna och därför inte har förvaltningsområdesstöd. Om språkcentrumen för finska och meänkieli etableras ser Kulturförvaltningen gärna ett samarbete.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 25 april 2019 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 29 mars 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Utbildningsförvaltningen i Stockholms stad tillstyrker förslaget och ställer sig positiv till att barn och unga särskilt prioriteras i förslagen om inrättande av språkcentrum. Utbildningsförvaltningen ser de problem som utredningen pekar på avseende bland annat modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken. De enligt institutet föreslagna språkcentrumen kan bli ett viktigt stöd för kommunerna i deras arbete med minoritetsspråken och deras utveckling, till exempel genom att verka för kompetensförsörjning och kompetensutveckling för modersmåls lärare. Språkcentrumen kan även verka för framtagandet av läromedel för modersmålsundervisning i minoritetsspråken.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 23 april 2019 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen och överlämna det till kommunstyrelsen.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 2 april 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad ingår sedan år 2010 i förvaltningsområdet för finska och sedan år 2019 för samiska och meänkieli. Det ger sverigefinnar, samer och tornedalingar särskilda rättigheter i staden. Äldreförvaltningen samråder regelbundet med företrädare för minoriteterna och arbetar på olika sätt med språkfrämjande insatser såsom information- och kultursatsningar inom äldreomsorgen, hittills på finska.

Det finns ett behov av språkrevitaliserande insatser för de nationella minoritetsspråken varför äldreförvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag till inrättande av språkcentrum för finska och meänkieli. Utan särskilda insatser för att bevara och revitalisera minoritetsspråken riskerar de på sikt att försvinna som levande språk.

Mot bakgrund av utvärderingen av det samiska språkcentret ställer sig äldreförvaltningen även positiv till språkcentrum som modell för språkrevitalisering. Språkcentrum för finska och meänkieli kan, lik-som för samiskan, blir ett nav för samordning och samarbete och ett led i att synliggöra språkfrågan. I detta sammanhang är det positivt att språkcentrumen får en statlig myndighet som huvudman vilket borgar för stabilitet, kontinuitet och långsiktighet i arbetet.

Som det framgår av ärendet ska språkcentrumet även ha ett uppdrag att stödja offentliga aktörers arbete. Det offentliga har en viktig roll i skyddet av minoritetsspråken och äldreförvaltningens förhoppning är att språkcentrumen kan vara ytterligare en motor i detta arbete, inte minst för de kommuner som ingår i förvaltningsområdena.

Språkcentrumen ska aktivt främja och stimulera ökad användning av finska och meänkieli. Äldreförvaltningen anser att det kan vara relevant att bredda centrumens uppdrag till att i viss mån även omfatta kunskapspridning riktad till allmänheten. Om kunskapen och förståelsen ökar i samhället gynnas sannolikt minoritetsspråkens legitimitet vilket stärker minoritetens förutsättningar att bruka språket.

Jämställdhetsanalys

Arbetet med att skydda de nationella minoriteterna motverkar diskriminering på grund av etnicitet och ger människor förutsättningar att delta i samhället på lika villkor. Däremot bedöms inte detta ärende, varken direkt eller indirekt, ge konsekvenser för invånarna beroende på om de är kvinnor eller män.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 11 april 2019 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Farsta stadsdelsnämndsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 29 mars 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Sedan 2010 är Stockholms stad förvaltningsområde för finska. Sedan årsskiftet 2018/2019 är vi även ett förvaltningsområde för samiska och meänkieli. Inom ett förvaltningsområde har de nationella minoriteterna rätt att använda sitt språk i kontakt med myndigheter, både skriftligt och muntligt. Stockholms stad ska alltså garantera att det finns personal som behärskar språket eller språken. Kommunen ska också kunna erbjuda förskola och äldreomsorg där hela eller delar av verksamheten bedrivs på minoritetsspråket.

Därför ser vi positivt på dessa föreslagna språkcentrum som vi bedömer kan bidra till en förstärkning av arbetet med de nationella minoritetsspråken och vara ett stöd för oss i vårt uppdrag som förvaltningsområde. Det är viktigt att kunskapen och spridningen av information samlas på ett språkcentrum. Det är också viktigt att arbetet med språkcentrum är långsiktigt för att det ska bli en kontinuitet.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 11 april 2019 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till Kommunstyrelsen som svar på remissen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 5 april 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på inrättandet av språkcentrum för de nationella minoritetsspråken finska och meänkieli. I nuläget är det svårt att förutse vilka eventuella konsekvenser sådana språkcentrum kan komma att få för förvaltningens verksamhet.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 25 april 2019 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 29 mars 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till inrättandet av språkcentrum för minoritetsspråken finska och meänkieli. Förvaltningen kan se att ett språkcentrum ökar möjligheterna för att de nationella minoritetsspråken ska kunna bestå och utvecklas som levande språk.